

Snakk med meg

Kjetil Tveit Hasselberg

Snakk med meg er en kartleggings- og oppfølgingsmetode hvor skolens ledelse intervjuer klasser eller hele elevtrinn.

Hensikten er å utdype samarbeidet mellom ledelse og kontaktlærer om arbeidet mot mobbing og for trivsel.

PDF av dette kompendiet ligger på personalomsorg.no. Metoden kan benyttes vederlagsfritt i alle norske skoler.

© personalomsorg.no 2015

Noen tilbakemeldinger på *Snakk med meg*-metoden:

Ole Martin Øyen, undervisningsinspektør på Sørumsand skole i Sørum: «Vi opplever *Snakk med meg*-metoden som et nyttig verktøy for å kartlegge det psykososiale miljøet. Metoden gir god og presis informasjon til skoleledelsen, noe som er avgjørende når det er behov for å sette inn videre tiltak. Vi får samtidig mulighet til å se og snakke med alle elevene på en måte som skolehverdagen sjelden gir rom for. Vår erfaring er at å benytte metoden, påvirker klassemiljøene på en positiv måte.»

Ümit Kalal, rektor på Rasta skole i Lørenskog: «Vi kartlegger 5.-7. trinn minimum en gang per år, og på denne måten får vi god innsikt i hvordan elevene har det. Kontaktlærerne ser det som helt naturlig å samarbeide med ledelsen om klassemiljøet, og foreldrene setter pris på at skolens ledelse tar seg tid til å snakke med elevene. Vi startet med *Snakk med meg*-metoden høsten 2011, og allerede på Den nasjonale elevundersøkelsen våren 2012 opplevde vi nedgang i mobbing.»

Arild Sandvik, rektor på Harestua skole i Lunner: «Sosiallærer og jeg har lagt vekt på at vi må ha et forhold til elevene før vi setter i gang med samtalene. Vi må være ute i elevmiljøet og tørre å være tydelige, tørre å tulle med dem og våge å være nær. Dersom flere tar i bruk metoden Hasselberg har utarbeidet, kommer vi videre i kampen mot mobbing.»

Trine Skei Grande (V), Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen på Stortinget: «Opplegget er godt og viser at skoleledelsen tar medansvar og tar hovedansvaret. Dette er å bruke fagfolk på riktig nivå og finne løsninger.»

1. Innledning

Snakk med meg-metoden ble utviklet på en skole¹ der det var avdekket høye mobbetall gjennom en anonym Olweus-undersøkelse. Skoleledelsen er forpliktet til å prøve å finne ut hvem som blir mobbet, og som undervisningsinspektør utviklet jeg et opplegg der skoleledelsen intervjuet alle skolens mellomtrinnelever. Intervjuene ble springbrett for oppfølgingssamtaler med involverte elever og deres foreldre.

I skoleledelsens øyne var kartleggings- og oppfølgingsmetoden den viktigste årsaken til at den elevrapporterte mobbingen i løpet av seks måneder ble halvert². Jeg har kalt metoden *Snakk med meg* fordi vi opplevde at så mange elever ønsket å snakke med oss voksne om hvordan de hadde det. Ikke bare de mobbeutsatte, men også elever som mobbet.

Fremstillingen er en kombinasjon av metodeveiledning og evaluering av et prosjekt. SMM-metoden er ikke et skoleomfattende opplæringsprogram mot mobbing, men et tilleggsgrep som kan benyttes umiddelbart og vederlagsfritt.

Jeg vil takke dem som har kommet med innspill til metoden, og da spesielt Kjartan Eide, rektor Elisabeth Aandalen, mobbeforsker Erling Roland og psykologene Gunvor Øyre Anker og Gudrun Breivik. En varm takk for gode råd underveis går også til min far, Knut Tveit, nylig avdød professor i pedagogikk.

8. oktober 2015

Kjetil Tveit Hasselberg

¹ Den refererte skolen er en norsk, toparallell barneskole med 1.-7.-trinn og i underkant av fire hundre elever. Av anonymitetshensyn refereres det ikke til elevenes kjønn eller klassetrinn – kun 'mellomtrinnet'. Selv om elevreferansene er anonymiserte, bes det om at brukerne av SMM-metoden refererer til pilotskolen som 'Byen skole'.

² Se kapittelet 'Utfordringene på Byen skole'.

2. Utfordringene på 'Byen skole'

Da jeg begynte som undervisningsinspektør på Byen skole, fikk jeg ikke noe umiddelbart inntrykk av at skolen hadde et mobbeproblem. Det forekom riktignok en del konflikter mellom enkeltelever, men verken jeg eller skolens øvrige ledelse antok at dette indikerte noen høyere grad av mobbing hos oss enn på andre skoler.

Den nasjonale Elevundersøkelsen som ble tatt et halvt år før innføringen av SMM-metoden, burde kanskje ha vært en vekker. Den viste et mobbenivå over landsnittet og et høyere mobbenivå enn året før, men vi følte fortsatt at tallene ikke var 'alarmerende'.

Olweus-undersøkelse nr. 1³

Men så avdekket en felles, kommunal Olweus-undersøkelse at så mange som hver femte elev (21,5%) på mellomtrinnet på Byen skole følte seg mobbet 2-3 ganger i måneden eller mer. Omfanget av den elevrapporterte mobbingen var det dobbelte av gjennomsnittet for kommunens barneskoler (11%) og langt høyere enn landsnittet (12- 14%) for Olweus-undersøkelsene.

Olweus-undersøkelsen viste med all tydelighet at Byen skole hadde et mobbeproblem. Skolen hadde allikevel begrenset kjennskap til hvem som ble mobbet – og hvem som mobbet andre. For å avdekke dette, gjennomførte jeg korte, individuelle intervjuer med samtlige elever på 6. og 7. trinn (ca. hundre elever), mens sosiallærer intervjuet alle elevene på 5. trinn (ca. femti elever).

³ Selv om Byen skole ikke selv benyttet Olweus-programmet, ble Olweus-undersøkelsen tatt på 5.-7.-trinn. De to Olweus-undersøkelsene (besvart av samme elevmasse innenfor samme skoleår) ble besvart av hhv 143 elever og 149 elever (svarprosent 92 og 95). Med unntak av hovedresultat for mobbing i Olweus-undersøkelsen, oppgis øvrige resultater (også fra elevintervjuene) i hele prosenttall.

Før jeg foretok elevintervjuene, hadde jeg undret meg over hvorfor det høye mobbenivået på skolen ikke hadde skapt mer "støy" blant elever og foreldre, slik at ledelsen – inklusive meg selv – kunne ha oppfattet problemet tidligere. Kunne det ha skyldtes underrapportering fra foreldrene til skolen? Eller underrapportering fra lærerne til ledelsen? Det som kom tydelig frem under ledelsens intervjuer med elevene, var at det hadde vært en sterk underrapportering fra *elevenes* side til skolens ansatte. Jeg fikk inntrykk av at mye av mobbingen på Byen skole hadde 'satt seg' over tid. En del mobbeforhold var blitt så vanlige at de nærmest ble ansett for å være normale. Under et elevintervju formidlet f. eks. en elev å ha blitt mobbet i fem år. Da jeg spurte eleven hvorfor ingen hadde tatt tak i dette tidligere, var svaret nærmest et skuldertrekk: *"Ingen har spurt."*

Olweus-undersøkelse nr. 2

I løpet av et halvt år gjennomførte skoleledelsen to intervjurunder med alle elevene på mellomtrinnet på Byen skole. Avdekkede mobbesaker ble fulgt opp av undertegnede, sosiallærer og/eller rektor i koordinasjon med kontaktlærerne. Etter at arbeidet med SMM-metoden hadde pågått i et halvt år, viste en ny Olweus-undersøkelse som skolen selv ba om å få ta, en halvering av den elevrapporterte mobbingen:

	<i>November</i>	<i>April</i>
<i>Blitt mobbet 2-3 ganger eller mer per måned:</i>	<i>21,5%</i>	<i>8,8%</i>

Den elevrapporterte mobbingen på Byen skole var nå, etter et halvt års innsats, lavere enn både kommunesnittet og landssnittet for Olweus-undersøkelsene. De som var involvert i arbeidet med SMM-metoden, dvs. daværende rektor, sosiallærer og undertegnede, samt kommunens skolesjef, er alle overbevist om at den raske og markerte nedgangen i elevrapportert mobbing i prosjekthalvåret skyldtes at de rundt 150 elevene på mellomtrinnet ga skolens voksne et bedre innblikk i hvem som mobbet og ble mobbet, slik at sakene kunne følges opp. Lite av denne informasjonen mener vi å ha kunnet avdekke under de daværende forhold hvis vi ikke hadde spurt elevene direkte.

3. Hvorfor skolens ledelse bør styre SMM-metoden

Mobbing – et klasseoverskridende problem

Skoleledere må ta innover seg at kun en liten del av mobbingen skjer i kontaktlærerens umiddelbare nærhet – i klasserommet i kontaktlærerens timer. Og her har kontaktlærerne ganske god kontroll; Den første Olweus-undersøkelsen på Byen skole viste f. eks. at kun 14% av mellomtrinnslevene som ble mobbet 'en sjelden gang eller mer', ble mobbet der de tilbringer mest tid på skolen – i timene i klasserommet. 86% av mobbingen skjedde altså på områder hvor kontaktlæreren har begrenset tilstedeværelse og dermed innflytelse: I skolegården, i korridorene, på skoleveien etc. Disse tallene er også i tråd med de nasjonale tallene for Olweus-undersøkelser⁴.

I den samme Olweus-undersøkelsen på Byen skole oppga kun 38% av de mobbeutsatte å bli mobbet av elever i samme klasse. Mange elever rapporterte også at de hadde observert mobbing i andre klassemiljøer. Mobbing er m.a.o. et klasseoverskridende problem som også må løses med klasseoverskridende metoder.

Kontaktlærerens utfordringer i mobbesaker

Til tross for at mesteparten av mobbingen skjer utenfor kontaktlærerens fysiske nærhet, er det stort sett kontaktlærer som kjenner klassen og enkeltelevene best og tilbringer mest tid sammen med dem. På dette grunnlag ville det være naturlig å anta at kontaktlærerne – ikke ledelsen – hadde de beste forutsetningene for å lede arbeidet med å avdekke og stoppe mobbing på skolen. Når da så mange skoler har problemer med mobbing i en situasjon der kontaktlærerne i praksis har hovedansvaret for mobbearbeidet i sine klasser, må man se hvordan lederne kan supplere og forsterke kontaktlærernes innsats.

SMM-metoden avslørte at de tette båndene mellom kontaktlærer og elev – som i de aller fleste situasjoner er positive for elevene – i noen tilfeller faktisk kan virke hemmende på mobbearbeidet. Resultatene fra elevintervjuene på Byen skole avdekket følgende:

⁴ Ref. telefonsamtale med leder for Olweus-programmet, André Baraldsnes, 9/2-12.

- Tilfeller av dårlig kjemi mellom mobber og kontaktlærer

SMM-metoden avdekket at noen mobbere på Byen skole ikke ønsket at kontaktlærer skulle kjenne til intervju svarene deres. I første intervjurunde ønsket hele 7% av alle de intervjuede elevene å reservere seg mot at kontaktlæreren skulle få vite svarene. Denne elevgruppen var delvis overlappende med de elevene som selv oppga at de mobbet andre. At en del elever kun ville åpne seg for ledelsen og ikke for kontaktlærer, kan ha skyldtes at skolens ledelse utgjorde andre voksenfigurer – og hadde en annen daglig relasjon til eleven – enn kontaktlærer. I noen tilfeller fikk jeg inntrykk av at det hadde oppstått slitasje på forholdet mellom kontaktlærer og mobber⁵. Uansett årsak til at elevene reserverte seg mot kontaktlærerinnsyn, økte ledelsesintervjuene skolens totale innsikt i elevenes situasjon.

- Tilfeller av slitasje på forholdet mellom kontaktlærer og foreldre

I noen tilfeller kan det foreligge slitasje mellom kontaktlærere og foresatte. Foreldre til antatte mobbere kan allerede være slitne av – og delvis numne ovenfor – klager fra kontaktlæreren, noe vi opplevde på Byen skole. I slike fastlåste situasjoner kan skolens ledelse med en uavhengig kartlegging av klasse miljøet utgjøre en ny plattform for arbeidet med elevens væremåte. Det er da ikke lenger bare kontaktlæreren som mener noe, men også skolens ledelse.

- Tilfeller av mistillit til at kontaktlærer kan ordne opp

Under elevintervjuene uttrykte noen mobbeutsatte elever, men også vitner til mobbing, mistillit til at kontaktlæreren kunne ordne opp. Noe av denne oppfatningen kunne muligens henge sammen med at mye av mobbingen var klasseoverskridende.

Spørsmålet er i slike tilfeller om skolens ledelse da skal se bort fra den mobbeutsattes ønsker og / eller frykt, og påtvinge eleven at kontaktlæreren leder arbeidet med mobbesaken (og at ledelsen skal håpe at det går bra og at kontaktlæreren dermed utvider sin kompetanse). På Byen skole valgte vi i stedet å lage et opplegg som den mobbeutsatte følte seg komfortabel med – også hvis dette

⁵ Selv om 'mobber' her betyr 'elev som mobber elev', må skolene ta inn over seg at også kontaktlæreren i noen tilfeller kan bli (forsøkt) mobbet av elever. På Byen skole oppga to kontaktlærere at enkeltelever forsøkte å mobbe dem. Til gjengjeld rapporterte ikke noen elever om at voksne mobbet elevene da vi i den siste intervjurunden formulerte spørsmålet slik: "Har du blitt plaget av noen – barn eller voksne – på skolen den siste tiden?" (Olweus-undersøkelsene kartla ikke om de voksne mobbet elever på Byen skole.)

innebar at ledelsen selv måtte *lede* oppfølgingen inntil vi kunne overføre ledelsen av saken til kontaktlærer. Dette for å komme raskt i gang, og for å sikre oss at vi også i fremtiden ville få informasjon fra den mobbeutsatte eleven.

- Behov for «friske øyne»

Jeg fikk inntrykk av at enkelte lærere kunne 'se seg blinde' på en elevrelasjon. En situasjon som kontaktlærer f. eks. anser for å være en jevnbyrdig 'krangel' mellom to elever, kan skoleleder nyansere når han finner ut og påpeker at mange elever i klassen hevder at Elev A mobber Elev B – og at ingen hevder det motsatte (altså at Elev B mobber Elev A). Dette kan indikere at det over tid har oppstått en ubalanse i maktforholdet mellom Elev A og Elev B som ikke kontaktlærer har fått med seg. I et slikt tilfelle på Byen skole begynte kontaktlæreren å se på en elevrelasjon på en ny måte.

Et annet fenomen er når den mobbeutsatte eleven har en irriterende atferd ovenfor medelever (f. eks. ved å være 'reaktivt aggressiv'⁶). Kontaktlærer kan i slike tilfeller føle at eleven 'ber om det', at han på sett og vis 'fortjener' å bli mobbet. Som lærer har jeg selv tatt meg i å føle slik om elever som er blitt upopulære pga. irriterende atferd ovenfor medelever. Som voksen skal man dog ikke tenke sånn, og en skoleleder kan hjelpe kontaktlæreren til å se den mobbeutsatte mer i lys av dennes egne forutsetninger og begrensninger.

Tilleggsinnsats

Den viktigste årsaken til at en i ledelsen skal jobbe tettere sammen med kontaktlæreren om det psykososiale miljøet i klassen, er at to hoder tenker bedre enn ett. To mennesker utretter også mer enn ett. Skolens ledelse viser gjennom SMM-metoden at det psykososiale arbeidet er teamwork som ledelsen er en naturlig del av. Bruken av metoden viser også ledelsens interesse for kontaktlærerens klasse- og jobbsituasjon. I perioder der den totale belastningen for enkelte kontaktlærere kan være for stor – som den var da rundt tretti elever på Byen skole meldte i en anonym undersøkelse at de ble mobbet – er SMM-metoden en form for praktisk arbeidsdeling mellom kontaktlærere og ledelse. Skoleledelsens innsats bør derfor komme i tillegg til kontaktlærerens innsats (og i tillegg til dennes egne elev-samtaler).

⁶ Mobbingens Psykologi, Erling Roland, 2008

Begrepet *tilleggsinnsats* bør allikevel ikke oppfattes som en form for *ekstraarbeid* for ledelsen. Erfaringene fra Byen skole viste tvert imot at forebygging gjennom avdekking totalt sett ble mindre tidkrevende for ledelsen enn å få mobbetilfeller i fanget etter hvert som de kom til overflaten.

Kontaktlærerne involveres mer

Etter at dybdeintervju og møte er gjennomført, blir det i hvert enkelt tilfelle avgjort om det er ledelsen og / eller kontaktlærer som skal stå for den videre oppfølgingen. I alle øvrige mobbetilfeller (som faller utenfor direkte ledetråder fra elevintervjuene i SMM-perioden) gjør kontaktlærerne nøyaktig det samme som før. Hvis kontaktlærer blir vitne til mobbing eller får melding om mobbing fra foreldre, den mobbeutsatte, en tilskuer eller en kollega på skolen, følger kontaktlærer opp dette med egne undersøkelser, samtaler med de involverte etc. – i hht. den handlingsplanen eller det mobbeprogrammet skolen følger.

Til tross for at det er skoleledelsen som styrer SMM-metoden, vil SMM-arbeidet gjøre at kontaktlærerne *som gruppe* blir mer involvert i mobbearbeidet enn ellers. Dette fordi noen kontaktlærere nå jobber med konkrete mobbesaker som før SMM-perioden var skjult. Etter et halvt år med SMM-metoden på Byen skole rapporterte da også elevene i Olweus-undersøkelsen om økt kontaktlærerinnsats mot mobbing, et skussmål som også ble de øvrige voksne på skolen til del. (Til sammenligning rapporterte ikke elevene om noen økning i *elevinnsatsen* mot mobbing i denne perioden⁷.)

Stort sett, hvor mye synes du at klassestyreren din har gjort for å motarbeide mobbing i klassen i de siste månedene?

*Mye / ganske mye*⁸

November:
35%

April:
47%

⁷ Olweus-undersøkelsen: Hvor ofte prøver andre elever å gjøre noe for å stoppe det når en elev blir mobbet på skolen?

Nesten alltid / ofte: November 29% / April 29%.

⁸ 'Mye' og 'ganske mye' var de to beste kriteriene av fem. Det samme var 'nesten alltid' og 'ofte'.

Hvor ofte prøver lærerne eller andre voksne på skolen å gjøre noe for å stoppe det når en elev blir mobbet på skolen?

Ofte / nesten alltid:

November:

39%

April:

54%.

Forankring

Flere skoleledere har opplevd at kontaktlærere ber dem om et SMM-samarbeid i sine klasser eller på sine trinn. Det er uansett viktig at kontaktlærere ikke føler at ledelsen gjennom elevintervjuene på noen som helst måte 'kikker dem i kortene' eller prøver å overstyre dem. Ledelsen bør stille et helt åpent spørsmål til kontaktlærere: «Ønsker du drahjelp med det psykososiale miljøet i din klasse ved at vi foretar selvstendige intervjuer med elevenes om deres psykososiale situasjon? Og at vi på den måten gjør oss bedre kjent med hver enkelt elev på skolen?»

I akutte tilfeller, som på Byen skole, bør ledelsen insistere på en egen kartlegging. Kontaktlærere vil i slike tilfelle ha forståelse for at en utfordrende situasjon løses med utvidede tiltak.

4. Fortrolighet

Mange elever ønsker, og får lov til, å være anonyme når de melder i fra om mobbing i norsk skole. Dette gjelder både elever som melder i fra om at de selv blir mobbet, og elever som melder ifra om at andre blir mobbet. Hvis elevene ikke hadde blitt innrømmet en slik fortrolighet, ville noen holdt tilbake informasjon om mobbing av frykt for å bli stemplet som tystere eller sladrehanker.

Tipsene fra medelever – åpne eller anonyme – ga ledelsen på Byen skole en mulighet til å nøste videre hvis de innledende intervjuene ikke avdekket noe hos antatt mobber eller den antatt mobbeutsatte.

Når ord står mot ord

Hvis en antatt mobbeutsatt elev beskylder en antatt mobber for mobbing, har mange skoler, elever og foreldre opplevd å komme til kort fordi 'ord står mot ord'. I slike tilfeller vil det gi skolen og den mobbeutsatte bedre kort på hånda hvis saken (også) blir tatt opp med utgangspunkt i at medelevene har reagert på mobberens atferd.

I ro og mak

Handlingsplaner mot mobbing (og anerkjente mobbeprogrammer⁹) håndterer mobbing bl.a. ved å ta utgangspunkt i konkrete mobbehendelser – f.eks. gjennom samtaler med vitner. Dette er nødvendig for å oppklare konkrete og akutte mobbetilfeller – for eksempel i friminuttene. Men mobbing dreier seg som kjent ikke bare om enkeltsituasjoner, men om en langvarig og negativ ubalanse i samspillet mellom personer. Som et tillegg til slike hasteinnkallinger av øyenvitner, er SMM-metoden en mulighet for elevene til å uttale seg i ro og mak om det de selv har opplevd eller observert (f. eks. utfrysning)¹⁰.

Selv om norske skoler er generelt flinke til å oppfordre elever til å melde i fra hvis de blir mobbet eller vet om andre som blir mobbet, skiller SMM-metoden seg fra slike generelle oppfordringer ved at ledelsen praktisk og systematisk legger til rette for at elevene får formidlet det de vet.

⁹ Eksempler på dette er Zero og Olweus-programmet.

¹⁰ Olweus-programmet benytter *klasse møter* til avdekking.

Den eller de i ledelsen som foretar elevintervjuene, bør selvsagt opptre sensitivt ovenfor elevene, slik at ikke møtet med ledelsen blir noe skremmende. Intervjuresultatene på Byen ga i seg selv ingen indikasjon på at SMM-metoden er spesielt 'personavhengig': Sammenlignet med de anonyme resultatene i Olweus-undersøkelsen for hvert klassetrinn, hadde sosiallærer og undertegnede samme grad av mobbeavdekking på 'sine' trinn.

Graden av fortrolighet

SMM-intervjuene gir skolen en god mulighet til å formidle elevrettigheten til å uttale seg i fortrolighet, en mulighet som kanskje ikke alltid blir like tydelig formulert i det et øyenvitne hasteinnkalles etter en mer akutt mobbeepisode. Før samtalen starter, bør intervjueren derfor gjenta de samme rammene for samtalen som skolen har formidlet i klassen og evt. i ranselpost¹¹:

«Du kan selv velge hvilke spørsmål du vil svare på, men det du sier må være helt sant. Kun de voksne på skolen og dine foreldre kan få kjennskap til det du sier. Ingen elever på skolen får vite hva du har sagt hvis du ikke selv ønsker det.»

Da Byen skole avholdt elevintervjuer, hadde elevene også mulighet til å reservere seg mot at kontaktlærer og foreldre fikk kjennskap til svarene. I første intervjurunde reserverte 7% av elevene seg mot kontaktlærerinnsyn, mens 3% reserverte seg mot at foreldrene skulle få vite hva eleven sa. På Byen skole medførte ikke elevenes reservasjonsrett noen nevneverdige utfordringer i ledelsens samarbeid om mobbesaker, verken med kontaktlærere eller foreldre. Den evige problemstillingen er hvor grensen går mellom taushetsplikten ovenfor eleven og informasjonsplikten til de foresatte.

¹¹ Ref. tillegget *Ranselpost*

Mulighet for bevisst feilrapportering?

Kan flere elever kollektivt bestemme seg for f. eks. å omtale Elev A som mobber av Elev B – 'bare på tull'? Det er i så fall en risikosport for dem som gjør dette. For det første får elevene uttrykkelig vite før intervjuene at de selv kan velge hva de vil svare på, men at det de sier må være *sant*. Hvis eleven da allikevel lyver, vil dette lettere kunne avsløres når eleven sitter der ansikt til ansikt med skolelederen (enn hvis eleven f. eks. skulle oppgi mobber / mobbeutsatt anonymt på en lapp). På Byen skole opplevde vi ikke slike tilfeller.

5. Spørsmålene i elevintervjuene

Disse spørsmålene er overlappende med spørsmålene som ble stilt på Byen skole:

Spm. 1: Hvordan trives du på skolen?

På spørsmålet om trivsel hevdet flertallet av elevene – til tross for det høye omfanget av elevrapportert mobbing – at de følte en relativt høy grad av trivsel på skolen og i klassen. Også skolens Olweus-undersøkelse¹² underbygget dette. 'Trivselsspørsmålene' i elevintervjuet gikk på hvordan eleven hadde det på skolen og i klassen, hvordan eleven hadde det med de voksne på skolen, om eleven hadde noen å være sammen med i friminuttene etc.

Jeg spurte også elevene hva som eventuelt kunne bli bedre. Konkrete forslag til forbedringer av skolehverdagen ble deretter videreformidlet til kontaktlærer, vaktmester, bibliotekar etc.

Spm. 2: Har du blitt mobbet av noen på skolen den siste tiden? Hvis ja, ønsker du å si hvem som gjorde dette?

Når det gjaldt omfanget av elevrapportert mobbing, viste både ledelsens intervjuresultater og den anonyme Olweus-undersøkelsen (begge undersøkelsene tatt innenfor samme skoleår på samme elevmasse) en tydelig nedadgående trend i SMM-perioden:

<u>Ledelsens elevintervjuer:</u>	<i>Desember</i>	<i>Mars</i>
<i>Har blitt mobbet / plaget / ertet¹³:</i>	21%	14%
<u>Olweus-undersøkelsen:</u>	<i>November</i>	<i>April</i>
<i>Blitt mobbet 2-3 ganger eller mer per måned:</i>	21,5%	8,8%

¹² 82% av elevene på mellomtrinnet oppga i den første Olweus-undersøkelsen at de likte seg godt eller svært godt på skolen.

¹³ Ledelsens 2. intervjurunde var i begynnelsen av mars, Olweus-undersøkelse nr. 2 var i slutten av april.

Spm. 3: Har du sett andre bli mobbet på skolen? Hvis ja, ønsker du å si hvem som ble mobbet og hvem som gjorde det?

Her åpnet jeg med å fokusere på medelevers følelser: "Vet du om noen elever på skolen som kanskje ikke har det så bra"? Eller om "noen elever som går mye for seg selv, eller virker lei seg...?" Elevene mente stort sett at det var noen som var *skyld* i at navngitte elever ikke hadde det bra på skolen. Vi kunne da begynne å snakke om noe av dette kunne regnes som mobbing / plaging / erting. Over halvparten av elevene på Byen skole oppga ved oppstarten av SMM-metoden at de kjente til tilfeller av mobbing e.l.

Ledelsens elevintervjuer¹⁴: *Antall elever som har observert at en annen navngitt elev er blitt mobbet / plaget / ertet av en eller flere (ofte navngitte) elever:*

Desember
53%

Mars
18%

Vi ser at antallet elever som *observerte* at andre elever ble mobbet, minket når færre elever selv oppga å bli mobbet (ref. spørsmål 2).

I de fleste tilfeller oppga øyenvitner til mobbing navn på antatte mobbere, men det var viktig for oss at elevene følte at informasjonsdelingen var frivillig. Vi noterte om elevene ønsket å stå frem med sine inntrykk.

Medelever som ikke oppga mobberens navn, kunne allikevel komme med viktige signaler om mobbing: «Mange gutter i klassen slår og sparker Elev A.» Og: «Jentene har bestemt at ingen skal gå i nærheten av Jente A.» Slike utsagn ga et bedre utgangspunkt for å nøste videre i samtalene med elevene. Noen elever kunne også uttrykke seg mer generelt: «Guttene i klassen ertar Elev A.»

¹⁴ Olweus-undersøkelsen undersøker ikke om elevene har observert at andre elever blir mobbet. Resultatene fra skolens elevintervjuer kan derfor ikke sammenlignes med tilsvarende Olweus-tall.

Spm. 4: Har du mobbet noen på skolen den siste tiden? Hvis ja, ønsker du å si hvem dette var?

Her stilte jeg først mer 'ufarlige' spørsmål a la: «Er det noen du ofte krangler med?» Eller: «Er det noen du ikke alltid er like grei mot?» Hvis eleven bekreftet dette, snakket vi om noe av dette kunne være mobbing / plaging. Det var i det store og det hele overraskende mange elever som innrømmet at de selv plaget / mobbet / ertet andre:

<u>Ledelsens elevintervjuer:</u>	<i>Desember</i>	<i>Mars</i>
<i>Har mobbet / plaget / ertet elever den siste tiden¹⁵:</i>	14%	6%
<u>Olweus-undersøkelsen:</u>	<i>November</i>	<i>April</i>
<i>Har mobbet noen de siste månedene:</i>	11%	3%

Når den antatte mobberen selv innrømmet mobbing, kunne skolen dermed referere til mobberens egne innrømmelser når dennes foreldre ble kontaktet. På denne måten skjermet man den mobbeutsatte mot represalier.

Det kan være ulike grunner til å innrømme mobbing i en samtale med ledelsen. Noen elever gjør det kanskje for å lette på dårlig samvittighet. Andre er muligens redde for at medelever uansett vil fortelle om mobbingen, og de vil heller komme disse i forkjøpet. Enkelte elever synes derimot ikke at det de har gjort er så farlig. Uansett grunn for innrømmelsen, gir en innrømmelse et bedre utgangspunkt for det kommende samarbeidet med foreldrene.

¹⁵ Elevintervju-resultatene er et samlet resultat for to kategorier: 1) Ja, jeg har mobbet / plaget / ertet andre, og 2) Ja, men det var fordi han begynte / det var mer før / det var ikke meningen, etc.

Spm. 5: Ønsker du en ny, lengre samtale med en voksen på skolen?

Dette var et frivillig tilbud til alle mellomtrinnets elever og hadde intet å gjøre med dybdesamtalene (se neste kapittel). I den første intervjurunden svarte 13% av elevene ja til dette, i neste runde 11%. Disse elevene var bare delvis overlappende med den elevgruppa som følte seg mobbet. På spørsmål om hvem elevene ville snakke med, fordelte det seg mellom kontaktlærer, sosiallærer og ledelsen på skolen – eller "hvem som helst", som noen sa. Disse elevene ønsket altså å snakke med en voksen i tillegg til det elevintervjuet de akkurat hadde deltatt på. Dette bekrefter inntrykket av at elever ønsker å snakke med (flere) voksne på skolen. I klasser med dårlig klassemiljø var ønsket om en ekstra voksensamtale størst.

6. Dybdesamtale med den antatt mobbeutsatte¹⁶

De mobbeutsatte fortalte som oftest ganske åpent om hvordan de oppfattet mobbesituasjonen. Flere mobbeutsatte elever uttrykte også tilfredshet med at medelever hadde rapportert om mobbingen. En elev ga uttrykk for at dette var en form for støtte fra et 'publikum' som eleven tidligere ikke hadde forventet seg noen som helst støtte fra. Eleven følte seg ikke "så alene" med problemene sine lenger. Slike anonyme vitnemål kan dermed bidra til å endre den mobbeutsattes syn på tilskuerne: Kanskje de ikke bare er mobberens venner allikevel?

Fornektning av mobbing

Vi opplevde også at medelevers reflekterte observasjoner kunne hjelpe den mobbeutsatte til å forstå sin situasjon bedre. I et tilfelle fikk jeg vite av flere medelever at en elev ble mobbet av to andre elever. Da jeg tok dette opp med den antatt mobbeutsatte, nektet eleven for å bli mobbet. Antallet tips om mobbing var i dette tilfellet høyt og entydig, og en av mobberne hadde selv innrømmet noe mobbing av vedkommende. Jeg sa derfor til den antatt mobbeutsatte at jeg ville ringe dennes foreldre – på bakgrunn av de bekymringsverdige tipsene jeg hadde fått fra andre elever på skolen.

For foreldrene var informasjonen om mobbing noe nytt. De tok det opp med sitt barn, som fortsatt benektet å bli mobbet. Men så, etter noen dager, ringte faren meg og fortalte at barnet nå hadde åpnet seg. Barnet hadde grått og fortalt om langvarig trakassering. Barnet hadde i utgangspunktet bestemt seg for å holde ut, holde maska, men hadde nå – som følge av samtaler med skolen og foreldrene – fortalt det som det var. Saken ble deretter tatt opp med mobberne og deres foreldre. I følge de opplysningene vi fikk av den mobbeutsatte og medelevene i den neste intervjurunden, stoppet mobbingen.

¹⁶ For gode tips til elevintervjuer anbefales Tove Flacks hefte 'Innblikk - et sosial-analytisk verktøy for å forebygge og avdekke skjult mobbing', Senter for Atferdsforskning, Stavanger, 2010.

7. Dybdesamtale med antatt mobber

Rekkefølge

På grunnlag av elevintervjuene og konferering med kontaktlærer, ble elever innkalt til samtaler. Disse samtalene var ikke frivillige¹⁷.

Når det var flere antatte mobbere i en sak, måtte disse innkalles uten at de fikk snakket seg imellom. Erling Roland forklarer denne fremgangsmåten i *Mobbingens psykologi*. I tråd med dette sa jeg til hver av de antatte mobberne på slutten av (de separate) dybdesamtalene: *"Jeg tror du skjønner at du ikke bør gå til de andre og tøffe deg angående den samtalen vi nå har hatt."*

Vennlig og tydelig

En mobber eller antatt mobber skal behandles med respekt. Man får også vite mest – og fortjener å få vite mest – når man er vennlig og tydelig. Selv om en elev mobber, og kanskje har gjort det over tid, kan han være usikker og sårbar. Man skal også samarbeide med denne eleven i tiden fremover, og man må ikke ødelegge forholdet gjennom unødvendig irritasjon. Min beste metode for ikke å la meg provosere i tilfeller av skjeve flir eller hatske blikk, og heller prøve å kjenne en varme i forhold til eleven, var å prøve å tenke at det var mitt barn som satt fremfor meg. Når du en dag har klart å hjelpe / presse eleven ut av sin mobberrolle, vil du kunne få et godt forhold til denne eleven. En mobber kan befinne seg i en daglig atmosfære av konflikter og intrigemakeri der han bruker masse energi på å 'regjere' i skolegården. Når enkelte mobbere på Byen skole 'slapp' å tenke på dette – fordi denne muligheten var blokkert, var min erfaring at eleven fikk det bedre med seg selv.

'Treerregel'

I noen tilfeller ville ikke den mobbeutsatte stå frem om mobbingen, samtidig som jeg følte at jeg hadde for få anonyme tips fra medelever til å konfrontere mobberen med dette. Da kunne jeg f. eks. alliere meg med kontaktlærer og si til den antatte mobberen at kontaktlæreren var "bekymret for elevens forhold til Elev A» (som jo faktisk sant var, siden kontaktlæreren nå visste at en medelev hadde observert mobbing). Deretter ba jeg eleven beskrive sitt forhold til Elev A.

¹⁷ Skolen avsluttet ikke mobbesakene ved å samle mobberne til en fellessamtale (altså kun med mobberne til stede), men dette kan være fruktbart å gjøre ut ifra en gruppedynamisk tankegang. I en slik sammenheng – som det også redegjøres for i Rolands bok – bør man da benytte 'forespeiling' der elevene knyttes til sine innrømmelser av mobbing og samtidig forpliktes av egne utsagn om å avslutte mobbingen. Elevene forberedes da også på fremtidige 'fristelser' og utfordringer.

For å være sikker på at den antatte mobberen ikke skal skjønne hvem som har tipset ledelsen, kan man f. eks. ha en 'treerregel': Hvis minst tre elever (inkl. den mobbeutsatte) på skolen har tipset om at eleven mobber en annen navngitt person, formidler man dette til den rapporterte mobberen. Man kan da f. eks. spørre den antatte mobberen: *«Det er noen elever på skolen som reagerer på din oppførsel ovenfor Elev A. Har du noen tanker om hvorfor de gjør det?»*

Det brysomme publikumet

Elever kan i enkelte tilfeller vifte bort påstander om mobbing og se på det hele som en jevnbyrdig krangel – eller som en ubetydelig hendelse. Men når man refererer til at medelever (navngitte eller anonyme) oppfatter en type oppførsel som mobbing, kan dette få eleven til å endre syn. Og når man først er blitt enig med eleven om at han har mobbet noen, er det neste punktet å spørre: *"Ønsker du at andre skal slutte å se på deg som en mobber?"*

De aller fleste sa da at de ikke ønsket å bli sett på som mobbere. De hadde i utgangspunktet kanskje ikke tenkt over at medelevene hadde en negativ oppfatning av handlingene – eller at den refererte oppførselen i det hele tatt var mobbing. Elevene trodde kanskje at de bare var kule og vittige. Forskning viser også at elever med aggressiv atferd ofte har dårligere evne til å sette seg inn i andres perspektiv (Crick & Dodge, 1994).

Mesteparten av mobbing og utfrysning skjer foran et publikum¹⁸. Når sjansen ble større for at publikumet på Byen skole ville rapportere mobbing eller utfrysning – med de konsekvensene dette kunne få for mobberen, fikk jeg inntrykk av at dette endret publikummets funksjon fra å være mobberens antatte støttespillere til å bli en positivt atferdskorrigerende faktor. For hvis eleven virkelig ønsket å bli sett på som mobbefri i medelevenes øyne, forsto eleven som regel av seg selv at den enkleste måten å oppnå dette på, var å slutte å mobbe. Når mobberen samtidig forsto at mobbingen var risikofylt – rett og slett fordi hans antatte støttespillere kunne rapportere mobbingen, gjorde det situasjonen mer uoversiktlig for mobberen. Den gamle arenaen for utøvelse av makt var med ett blitt en arena som kunne få mobberen selv i trøbbel.

¹⁸ Erling Roland, Mobbingens psykologi, 2008

Om å få mobberen til å åpne seg for flere

Selv om premissene for fortrolighet er de samme i dybdesamtalene som i elevintervjuene, er dette tidspunktet for å prøve å få mobberen til å formidle innrømmelsene sine til flere enn skolens ledelse. Jeg kunne f. eks. si:

«Som jeg allerede har fortalt deg, kommer jeg til å snakke med foreldrene dine om det du har innrømmet for meg. Ville det ikke allikevel være bedre for deg om du også fortalte foreldrene dine om det som har skjedd?»

«Når vi snakker med kontaktlæreren din etterpå, kan du fortelle ham det samme som du nå har fortalt meg?»

"Bør jeg ikke også kunne få snakke med Elev A [den mobbeutsatte] om det du nå har innrømmet for meg?"

Det viste seg at flere mobbere var villige til å åpne seg også for andre enn intervjueren etter at de først hadde tatt spranget og innrømmet mobbing for ledelsen. Det er derfor viktig å komme i dialog med den som mobber, snakke med ham, spørre, for deretter å nøste videre – og i oppfølgingen av dette hjelpe eleven ut av mobberrollen.

Videre oppfølging

Sammen med de elevene som bekreftet at 'de ikke ønsket å bli sett på som mobbere', satte jeg opp en plan med klare mål. Denne planen ble fulgt opp fra uke til uke, og i alvorlige tilfeller fra dag til dag. En slik plan kunne bl.a. inkludere at eleven kom innom kontoret til jevnlig samtaler om det kortsiktige målet: Mobbestopp. På litt lengre sikt, f. eks. i den neste intervjurunden, var målet at medelevene ikke lenger skulle rapportere om fortsatt mobbeatferd.

I arbeid med mobbing er det viktig å være klar over at all atferd har en funksjon – også mobbeatferd. For å stoppe mobbingen mer permanent bør man derfor søke å 'skrape i overflaten' for å finne ut hva atferden kan skyldes. Er det en mangel på forståelse for andres situasjon? Sosial usikkerhet? Et behov for å føle andre menneskers avmakt? Å bli sett? Å oppnå status i en sosial gruppe? Feedback fra andre? Hvis man f. eks. danner seg et inntrykk av at eleven ønsker seg høyere status i klassen, hvordan kan man i så fall hjelpe eleven å nå dette målet på en sunnere måte?

De elevene som ovenfor meg oppga at de ikke de brydde seg om de ble oppfattet av andre som mobbere, endret stort sett denne holdningen i det foreldrene ble trukket inn.

Oppfølgende intervjurunde?

Ledelsen bør ikke signalisere en oppfølgende intervjurunde før man har gjennomført den første. Hvis den første intervjurunden ikke avdekker mobbing eller mistriksel av betydning, er det liten grunn til å bruke tid på en ny runde etter få måneder. Det kan også være at man bare tar en ny intervjurunde i de klassene der man avdekker mobbing – og da bør man ikke ha bundet seg til forhåndsutsagn om å intervju alle klassene på nytt.

Når man har bestemt seg for å ta en ny intervjurunde i en eller flere klasser, bør man signalisere dette både ovenfor mobbere og mobbeutsatte.

Komplekse mobbesaker

Tilfeller med mer komplekse relasjonelle utfordringer på Byen skole som venne-løshet, utfrysing, klikking, samt noen tilfeller av 'jentemobbing', jobbet sosiallærer videre med i samarbeid med kontaktlærer. I slike tilfeller fungerte SMM-metoden i større grad som en avdekkingsmetode enn som et redskap for (umiddelbar) intervensjon. Skolens oppfølging tar i slike tilfeller utgangspunkt i den faglige kompetansen som skolen selv besitter, eller som skolen kan hente inn¹⁹.

I et par tilfeller hadde vi med *vekslere* å gjøre, dvs. elever som både mobbet og ble mobbet. Her måtte vi følgelig jobbe på to fronter. Vi opplevde også at en tidligere mobbeutsatt elev begynte å mobbe andre elever etter at skolen hadde stoppet mobbingen av denne eleven selv. Jeg snakket med eleven om dette og fikk inntrykk av at eleven hadde fått et behov for å markere seg litt i klassen etter at "trykket hadde lettet". Eleven skal ha sluttet med den nye mobbeatferden etter denne samtalen.

¹⁹ Blant annet besitter Olweus-programmet og Zero en sår type kompetanse.

Hvis den antatte mobberen ikke innrømmer noe

Hvis den antatte mobberen ikke innrømmer mobbing til tross for anonyme tips, samtidig som den antatt mobbeutsatte (og evt. dennes foreldre) ikke vil 'gjøre noen sak ut av det', har skolen likevel oppnådd noe i forhold til den antatte mobberen gjennom SMM-metoden:

- Kontaktlærer har fått et bedre utgangspunkt for å observere den nevnte elevrelasjonen. Hvis kontaktlæreren som følge av dette *selv* observerer mobbing, kan han ta opp saken på nytt basert på egne inntrykk.
- Hvis den antatte mobberen mener / påstår at han er helt uskyldig i mobbing, må han allikevel spørre seg hvorfor andre elever og/eller den antatt mobbeutsatte opplever ham slik. Dette kan igjen sette i gang viktige tankeprosesser hos eleven. I mange tilfeller ønsker heller ikke mobberen å ha et dårlig forhold til kontaktlæreren og skolens ledelse, noe som igjen kan føre til et behov for å kvitte seg med mobbeatferden.

Forbered eleven på møtet med foreldrene

I de tilfellene skolen avgjorde at mobbing var påvist, fikk mobberne beskjed om at foreldrene ville bli innkalt til møte. Jeg mener at det er viktig at eleven ikke gruer seg unødvendig til møtet med skolen og foreldrene. Sammen med eleven gikk jeg derfor gjennom det som skulle skje på møtet: *"Først snakker bare foreldrene dine og jeg sammen, og vi prater da om de tingene du og jeg har snakket om. Deretter kommer du inn, og du blir da informert om hva vi har snakket om – og om hva som skal skje videre. Du vil også få mulighet til å si hva du selv mener."*

8. Oppfølging av mobbesaker ovenfor foreldre

I tilfeller som kun grenset opp mot mobbing, valgte jeg å føre dialogen utelukkende med elevene. I forhold til de antatte problemskaperne hadde jeg da en potensiell telefon til foreldrene som 'ris bak speilet' hvis oppførselen ikke endret seg. Et eksempel på et tilfelle som grenset opp mot mobbing kunne være at en elev ga uttrykk for at han innimellom ble holdt utenfor leken og / eller fikk sårende kommentarer. I slike tilfeller kunne skolen også lande på at elevens situasjon ikke var akutt, og at den derfor først ble tatt tak i etter at arbeidet med alvorlige og / eller akutte mobbesaker var kommet i gang. En skole kan ofte heller ikke løse problemer med utestenging uten å utforme en mer langsiktig plan – kanskje 'i det stille'.

Hvis jeg skulle ha gjort noe annerledes m.t.p. foreldreinvolvering, ville jeg ha involvert foreldrene også i grensetilfeller. Skolen opplevde at foreldrekontakt ga den mest langvarige innvirkningen på elevenes atferd. Dette antar jeg at kan henge sammen med foreldrenes voksenrolle som motstandere av mobbing. Jeg kan ikke forestille meg at det finnes én forelder som ved sine fulle fem ville akseptere at barnet mobber, og det er denne entydige forelderrollemodellen skolen må trekke veksler på²⁰.

I mobbesaker²¹ ble det innkalt til møte med foreldrene til mobberen og av og til med foreldrene til den mobbeutsatte. I noen tilfeller hadde vi kun telefonkontakt med den mobbeutsattes foreldre, mens vi innkalte til møte med mobberens foreldre. Ett eksempel på en mobbesak var f. eks. at en elev jevnlig ble slått og sparket.

²⁰ Anbefalt litteratur: 'Hjem og skole – hvordan skape et bedre samarbeid?', Thomas Nordahl, Universitetsforlaget, 2007.

²¹ Alle situasjoner som fører til 'tiltak' fra skolens side og sanksjoner i hht. til skolens ordensreglement, skal føre til vedtak og foreldreinformasjon. (For mer informasjon om behandling i forhold til reglene om enkeltvedtak i Forvaltningsloven, se Opplæringsloven § 9a-3, siste ledd.) Det skrives kun enkeltvedtak med utgangspunkt i den mobbeutsattes situasjon. I forhold til mobberen innføres det sanksjoner.

9. Første telefon til hjemmet

Telefon til den mobbeutsattes foreldre

Når det gjaldt den første telefonen til foreldrene, var dialogen med foreldre til den mobbeutsatte stort sett enklest å håndtere. Disse foreldrene ønsket å bli informert, og de var positive til at skolen tok tak. I noen tilfeller ønsket disse foreldrene også selv å ta initiativer, f. eks. å snakke direkte med foreldrene til den antatte mobberen.

Både når jeg snakket med foreldrene til antatt mobber og antatt mobbeutsatt, la jeg vekt på å spørre hva foreldrene selv visste om saken. Kjennte de til problemstillingen fra barnets munn eller egne observasjoner?

Telefon til mobberens foreldre

Telefonen til mobberens foreldre var ofte mer komplisert. Jeg lærte fort at man i telefonsamtalen med disse foreldrene må legge mest vekt på å lytte. Man vil få rikelig med tid til å presentere skolens syn etter hvert. En vennlig lyttestrategi får ikke skolelederen til å virke tafatt. Påståelige og travle skoleledere, derimot, kan virke kalde. Og hvis forholdet mellom skolens ledelse og foreldrene låser seg, er mye tapt i arbeidet med å stoppe mobbingen.

Også foreldre til barn som mobber, blir lei seg. Det er derfor viktig å være lyttende og trøstende – også i de situasjonene man først blir møtt med en skyllebøtte i form av en forsvars- / angrepstale. Min erfaring er at foreldrene *forstår* alvoret når skolen ringer. Denne antagelsen må i hvert fall ligge til grunn for skolens tone på telefonen. I denne sammenheng vil jeg sitere en tidligere kollega som sa følgende:

"I mine 25 år som rektor har jeg alltid trøstet meg med at det bak enhver utskjelling av meg fra foreldrenes side ligger en oppriktig bekymring for barnet."

Knute på tråden mellom foreldre og kontaktlærer

I noen tilfeller hadde det allerede skåret seg mellom foreldre og kontaktlærer. I slike tilfeller valgte vi å la skoleledelsen ringe foreldrene. Ledelsens oppringning gir en litt annen vinkling på 'problematikken' enn at kontaktlærer nok en gang informerer om elevens atferd. Hvis forelderen under telefonsamtalen prøver å vri samtalen over på kritikk av kontaktlæreren (som forelderen kanskje mener er

spesielt 'ute etter' deres barn), kan skolelederen informere om at oppringningen ikke handler om kontaktlæreren, men om skoleledelsens egne undersøkelser av det psykososiale miljøet på skolen. I de tilfellene der det hadde skåret seg mellom kontaktlærer og foreldre, deltok kontaktlærer ikke på det første møtet med foreldrene.

10. Møte med mobber og dennes foreldre

Voksne på lag

«Vi trenger ikke være enige om veien videre i detalj, men vi må være enige om det prinsipielle.» Dette var utgangspunktet mitt for at kun foreldre var til stede under den første delen av møtet. Uansett hvor uenige skole og foreldre måtte være, må man enes om det viktigste, nemlig at eleven ikke skal oppfattes av andre som en mobber. Er man ikke enig om dette, kommer man neppe frem til samkjørte grep. Voksne kan dessuten ikke sitte og kjekle foran mobberen om sakens kjerne. Vi opplevde ingen møter på Byen skole der vi ikke kunne enes om det prinsipielle først.

Mitt inntrykk er at mobbernes foreldre stort sett samarbeider godt med skolen når det gjelder å påvirke barnet til å slutte å mobbe. Dette gjelder også når kommunikasjonen tilsynelatende er dårlig på telefon og/eller i møter; det kan være uenighet om alvorlighetsgraden, det kommer kanskje lite initiativ fra foreldrene, klimaet på møtet er anstrengt e.l. Min erfaring er at dialogen uansett bærer frukter, og at skolens budskap siger inn hos elev og foreldre.

På møtet ble vi enige om hvem av skolens ansatte som foreldrene skulle ha kontakt med i fortsettelsen av mobbearbeidet. Noen foreldre ønsket å fortsette kommunikasjonen om mobbingen med skolens ledelse / sosiallærer, mens andre tok dette videre med kontaktlærer. For å få foreldrene på lag, var skolen fleksible m.h.t. valg av samarbeidsform.

Forsoningsmøter

Det finnes flere måter å gjennomføre arbeidet med en mobbesak på. Byen skole arrangerte ikke forsoningsmøter mellom elevene. Dette er dog en mulighet – gjerne med foreldre til stede – hvis skolen har god kontroll på møtet²². Med SMM-metoden stilte vi kun krav til at mobberen ikke skulle mobbe. Å konkludere med at to elever den nærmeste tiden kan prioritere å være sammen med andre enn hverandre, kan også være et utfall av en mobbesak. Elevene trenger ikke å være bestevenner – men de skal ikke mobbe.

²²Forklart i Mobbingens Psykologi av Erling Roland, 2008. (Forsoningsmøter må ikke forveksles med *megling*.)

Hvis mobbingen ikke stopper

På Byen skole ble det ikke rapportert om tilfeller der allerede konfronterte mobbere hadde fortsatt mobbingen i samme grad som før. Hadde mobbingen fortsatt, ville en naturlig start på den videre fasen ha vært å innkalle til et nytt møte med foreldrene. I slike sammenhenger vil rektor kunne være til stede, og det kan være aktuelt å innkalle andre instanser som f. eks. skolesjef, veiledere i mobbeprogrammer, barnevern, barne- og ungdomspsykiatri og PPT. Det finnes også flere oppfølgingsmuligheter når mobbing ikke stopper, alt fra å la en assistent følge enkelt-elever i friminuttet til å utvise elever. Mitt generelle råd i denne fasen er at man søker mest mulig råd hos instanser og fagfolk, både på skolen og i den kommunale forvaltningen. Mange skoleledere har en eller annen gang hoppet over formelle trinn²³ og dermed opplevd at saken ikke lenger har handlet om mobbing, men om hvilke prosedyrer som er blitt fulgt eller brutt.

²³ F. eks. må alle sanksjoner mot mobberen ha hjemmel i skolens ordensreglement.

11. Konklusjon

Jeg vil til slutt oppsummere hvorfor jeg mener din skole bør bruke *Snakk med meg-metoden*:

Det kan være vanskelig selv for den mest drevne lærer, sosiallærer og skoleleder å fange opp alle former for mobbing, utfrysning o.l. Men elevene vet ofte hvor skoen trykker. I den første runden med elevintervjuer på Byen skole (5.-7. trinn) oppga over halvparten av elevene å ha observert at andre elever ble mobbet / plaget / ertet. 19% av elevmassen oppga å selv bli mobbet / plaget / ertet, og de aller fleste av disse oppga navn på mobber(ne). Hele 14% av elevene innrømmet at de selv mobbet / plaget / ertet andre. Dette tydeliggjør behovet for å snakke med elevene om det som skjer.

Mye anerkjent mobbearbeid tar utgangspunkt i at en mobbesak allerede er blitt rapportert av en mobbeutsatt elev, en forelder eller en skoleansatt. Deretter følger intervensjon, tiltak og oppfølging²⁴. I slike tilfeller (og dette gjelder f. eks. også mobbeprogrammet Zero) konfronterer man derfor i sterkere grad enn med SMM-metoden mobberen med utgangspunkt i at skolen *vet* om mobbingen. Med SMM-metoden tar skolen i stedet utgangspunkt i at skolen *ikke* vet hvem som mobber eller blir mobbet. Samtalene med elevene, deriblant de antatte mobberne, har derfor en mer 'spørrende karakter' inntil ledelsen har nok informasjon til å intervenere.

Med SMM-metoden økes fokuset på avdekkingsfasen slik at denne fasen blir en mer selvstendig fase i arbeidet mot mobbing: *Avdekking* - intervensjon - tiltak - oppfølging. På samme tid griper SMM-metodens avdekkingsmekanismer (elevintervju og dybdesamtale) inn i de øvrige fasene: Når mobberen og den mobbeutsatte vet at klassemiljøet og mobbingen vil bli kartlagt, er dette i seg selv en form for tiltak og oppfølging.

Målet med SMM-metoden er samtidig å komme tettere innpå elevene for å få vite mest mulig om hvordan de har det. Skolen skal med SMM-metoden prøve å avdekke mobbing og annen negativ atferd på et tidlig stadium. På denne måten virker SMM-metoden forebyggende.

²⁴ Ref. Mobbingens Psykologi av Erling Roland (2008).

Siden mobbetallene i denne fremstillingen kun er hentet fra forsøksskolen, Byen skole, kan selvsagt ikke disse tallene fastslå om SMM-metoden har generell effekt mot mobbing, ei heller på forsøksskolen, siden jo nedgangen i den elevrapporterte mobbingen (også) kan ha skyldtes andre faktorer. Det som dog står fast er at SMM-metoden avdekket flere konkrete mobbesaker på Byen skole og at metoden ga 'Olweus-tallene' navn og ansikter. I tillegg står det fast at det ble avholdt en rekke møter med elever og deres foreldre som direkte følge av SMM-kartleggingen, samt at enkeltvedtak ble skrevet.

Undertegnede og den øvrige skoleledelsen mener at det var en direkte sammenheng mellom SMM-metoden og den markerte og umiddelbare nedgangen i elevrapportert mobbing. Håpet er derfor at flere skoler i årene fremover vil benytte Snakk med meg-metoden.

Lykke til!

Epost fra ungdomsskole som har benyttet 'Snakk Med Meg-metoden' i flere år:

Fra: Helge Lillekvelland

Sendt: 14. april 2015 09:42

Til: Kjetil Peder Tveit Hasselberg

Emne: Ad mobbing

«Hei. Jeg hadde lyst til å vise hvordan mobbetallene ved Bingsfoss Ungdomsskole har utviklet seg siden vi startet målbevisst og tydelig jobbing med temaet sammen med deg som veileder for oss i ledelsen.

Verktøyene som vi har brukt er MOT og Snakk Med Meg. Andel elever [på Elevundersøkelsen] som sier at de ikke blir mobbet i det hele tatt eller bare en sjelden gang:

2011: 83,2 %

2012: 86,7 %

2013: 91,9 %

2014: 96,6 %

Dette synes vi er en god utvikling, men vi hviler ikke på laurbærene. Vi skal få enda bedre resultater om mulig!

Med hilsen Helge Lillekvelland, rektor Bingsfoss ungdomsskole.»

Tillegg: SMM-metoden i korte trekk

Forankring på skolen: Rektor forankrer først SMM-metoden i skolens skolemiljøutvalg og blant skolens ansatte. Deretter informeres elevene om de kommende intervjuene. Ranselpost sendes foreldrene.

Opplæring i metode: De som skal være med i SMM-teamet leser prosjektbeskrivelsen.

Elevintervjuer: Ledere på skolen (inkl. sosiallærer) gjennomfører 5-15 minutters enkeltintervjuer med hver elev. Elevene får mulighet til å fortelle om de selv blir mobbet, om de mobber andre og / eller om de har sett andre bli mobbet. SMM-metoden inneholder intervjueteknikker for denne typen samtaler.

Dybdesamtaler: På bakgrunn av elevintervjuene, innkalles det til dybdesamtaler med enkeltelever om mulige mobbesaker.

Telefon til foreldrene: Skolen ringer foreldrene til mobberen og den mobbeutsatte – både for å spørre, lytte, informere og trøste. Noen av disse telefonsamtalene leder til følgende punkter:

Møte med foreldre. Skolen og foreldrene drøfter muligheten for å få stoppet mobbingen umiddelbart. I samarbeid med mobberens foreldre settes det opp en plan for å nå dette målet.

Oppfølging av elever på skolen. Både mobbere og mobbeutsatte følges opp med ukentlige, og i alvorlige tilfeller daglige samtaler i skoletiden.

Ny runde med elevintervjuer. I klasser med mobbing kan ledelsen signalisere at man etter noen måneder vil intervju hele klassen på nytt.

Tillegg: Ranselpost (utkast)

Elevintervjuer for å kartlegge trivsel og mobbing

Kjære foreldre.

På den siste anonyme undersøkelsen om mobbing (Elevundersøkelsen 20xx) oppgir noen lever at de blir mobbet på vår skole. Dette er ikke godt nok for en skole som har nulltoleranse mot mobbing.

Vi har derfor bestemt at ledelsen skal foreta intervjuer med hver enkelt elev på skolen [elevtrinn]. Vi gjør dette å finne ut mer om elevens opplevelse av trivsel og mobbing. Samtidig håper vi å bli bedre kjent med hver enkelt elev.

Tiltaket skjer med hjemmel i Opplæringsloven § 9a–3, første ledd: *«Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.»*

Intervjuene vil bli innledet på følgende måte: *«Du kan selv velge hvilke spørsmål du vil svare på, men det du sier må være helt sant. Kun de voksne på skolen og dine foreldre kan få kjennskap til det du sier. Ingen elever på skolen får vite hva du har sagt hvis du ikke selv ønsker det.»*

Vi håper at resultatet av satsingen blir at vi får en skole der alle elevene føler seg trygge og trives. Trygghet og trivsel er også en forutsetning for optimal læring.

Rektor

Tillegg: Spørsmål til elevsamtale

FORNAVN: _____ KLASSE: _____ DATO: _____

Rammene for samtalen leses opp før intervjuet, f. eks: *«Du kan selv velge hvilke spørsmål du vil svare på, men det du sier må være helt sant. Kun de voksne på skolen og dine foreldre kan få kjennskap til det du sier. Ingen elever på skolen får vite hva du har sagt hvis du ikke selv ønsker det.»*

- 1) Hvordan trives du på skolen?
- 2) Hvordan trives du i klassen?
- 3) Hvem er du mest sammen med i friminuttene? Skulle du ønske at du hadde flere å være sammen med?
- 4) Hvordan trives du med de voksne på skolen?
- 5) Har du blitt mobbet av noen på skolen den siste tiden? Hvis ja, ønsker du å si hvem som gjorde det?
- 6) Har du sett andre bli mobbet på skolen den siste tiden? Hvis ja, ønsker du å si hvem som ble mobbet og hvem som gjorde det?
- 7) Har du mobbet noen på skolen den siste tiden? Hvis ja, ønsker du å si hvem?
- 8) Kan du nevne elever som er spesielt flinke til å skape trygghet og trivsel rundt seg?
- 9) Ønsker du en ny, lengre samtale med en voksen på skolen? I så fall med hvem?

Tillegg: Praktisk tilrettelegging av intervjuene

Lokalitet

Intervjuene bør avholdes på et rom hvor elever ikke har naturlig adgang, slik at det ikke foreligger risiko ved å forlegge perm / notater. Materialet skal senere oppbevares i låsbare skap.

Data

Skriv ned intervjuene digitalt, på et sikret område, og fortell eleven at du trenger å notere for å huske til neste samtale.

Neste elev...

Hvis du skal rekke å snakke med f. eks. 20 elever i løpet av en skoledag, bør du ikke kaste bort verdifull tid på selv å hente neste elev fra klassen til intervjurommet. Å vente på at én elev henter en annen er heller ikke effektivt. Slik gjorde jeg det:

Når jeg var ferdig med intervju av elev A, fulgte jeg elev A ut i gangen. Der pekte jeg på stolen hvor elev B satt (utenfor lytteavstand), så sa jeg til Elev A:

"Da kan du gå og hente elev C (v/ navn) i klasserommet og følge ham tilbake og si at han skal sitte på den stolen der til han blir hentet av meg."

Deretter slapp jeg Elev B inn.

Kjetil Tveit Hasselberg er cand.philol fra UiO og har 14 års skolebakgrunn som hhv. lektor, viserektor og sosiallærer. Kjetil er en av landets mest benyttede foredragsholdere innen feltet mobbing og trivsel i skolen.

Sammen med Kjartan Eide har han utviklet psykososiale redskaper for skoler som *Kjetil og Kjartans tips mot mobbing* (Utdanningsdirektoratet, 2008), *Foreldre mot mobbing* (Utdanningsdirektoratet, 2008) og *'Trivselsprogrammet'* (2009). I 2011 lanserte han *'Snakk meg meg-metoden'* og i 2015 utegymkonseptet *'Frihall'*.

Kjetil eller Kjartan kan bookes til følgende forestillinger:

(Bilde: VG)

For elever på 5.-10.-trinn:

Live presentasjon av *“Kjetil og Kjartans tips mot mobbing”*. På oppdrag fra Utdanningsdirektoratet og i samarbeid med mobbeforskere har Kjetil og Kjartan laget 9 tips til elever om hvordan elevene kan bidra til å minske mobbingen. Forestillingen, som er sett av over 300 000 elever over hele landet, er en underholdende gjennomgang av tipsene.

Foreldremøter

På oppdrag fra Utdanningsdirektoratet og i samarbeid med mobbeforskere og FUG (Foreldreutvalget for grunnskolen) har Kjetil og Kjartan laget et opplegg for foreldresamarbeid mot mobbing.

Kjetil Hasselberg: For lærere og skoleledere

Inspirasjonsforedrag som tar utgangspunkt i eget arbeid mot mobbing og for trivsel. Det blir også en gjennomgang av mobbing som fenomen - myter og fakta.

For kontakt/booking, se baksiden av heftet.

Noen tjenester fra Personalomsorg AS:

NORSK FOREDRAGSFORMIDLING

HELE LANDETS KOMPETANSEHUS

www.foredragsformidling.no

Kjetil Tveit Hasselberg er eksklusivt representert av Norsk foredragsformidling. Med sin gode balanse mellom humor og alvor er Kjetil en svært populær foredragsholder. Han har holdt sine foredrag for over 300000 elever, lærere og foreldre:

- For elever på 5.–10. trinn og VGS: **"Kjetil og Kjartans tips mot mobbing"**.
- For lærere eller barnehageansatte: **inspirasjonsforedrag i arbeidet mot mobbing**.
- For foreldre i skole eller barnehage: **"Foreldre mot mobbing"**.

Norsk foredragsformidling tilbyr også ca. 100 andre foredragsholdere innen et bredt spekter av temaer.

For mer informasjon eller booking se www.foredragsformidling.no.

kriseportalen.no

Kriseportalen.no er markedets mest brukte verktøy til håndtering av psykososiale kriser i skole og barnehage.

Dette er et digitalt planverk som hjelper skole- og barnehageansatte til å håndtere hele spekteret fra hverdagslige individuelle kriser og opp til de store kollektive situasjonene. Alt innhold er faglig og juridisk forankret, og møter myndighetenes krav til slike planverk.

Systemet er tilgjengelig fra hvilken som helst enhet med internett-tilgang, og er med sin gjennomgående metodikk svært enkelt i bruk for alle ansatte.

Kriseportalen.no er basert på samme metodikk som den tidligere Kriseperm for grunnskolen, som er brukt av over 85 % av norske skoler.

Kriseportalen.no SKOLE blir lansert i en ny og modernisert utgave ved årskiftet 2015/16, med blant annet støtte for smarttelefon og tablet.

Kontakt oss for et uforpliktende tilbud eller mer informasjon om våre tjenester.

PERSONALOMSORG

 www.personalomsorg.no

 70 24 50 60

 kontakt@personalomsorg.no